

Naplójegyzetek XXXII.

Annyit tudunk csak

– Annyit tudunk csak Istenről, amennyit képesek vagyunk felfogni belőle – jelentette ki mérnök úr baráti társaságunk egyik találkozásán. – Ez határozza meg a világról való tudásunkat is, de az Istenről való tudásunkat is.

– Az istenhit nem tudás kérdése. Én úgy tanul-tam, hogy az istenhit kegyelem – ellenkezett tanár nénink. – Kegyelem, amit meg kell különböztetni minden más hittől és tudástól. Vannak, akik már gyermekkorukban is kitűnnek istenhitükkel. Szent Margitról azt írják, hogy gyakran otthagya játszótársait, és a templom kapujához futott. Ha nem tudott bejutni, akkor a kapuoszlophoz támasztott fejjel imádkozott. Bódi Mária Magdolnáról is feljegyezték, hogy gyermekkorában egész éjszakákon át térdelt az ágyában, és imádkozott. Semmilyen kérésre vagy parancsra nem hagyta abba.

– Ez egyáltalán nem ellenkezik azzal, amit én állítok – érvelt mérnök úr –, nevezetesen, hogy annyit tudunk Istenről, amennyit képesek vagyunk felfogni belőle. A boldogok és a szentek, ezek a kivételes emberek, sokszor már gyermekkorukban is fel tudják fogni Istent. Belátnak a mennyországba.

– Sokkal többen megkapják ezt a kivételes képességet, mint ahányan élnek is vele. Hiába szólít meg valakit az Isten, ha annak fontosabbak a földi élvezetek és értékek: a szórakozás, a jó mód, a hírnév, a hatalom vagy akár a mindennapi munkája, a maga elé kitűzött életcélok... Ha valaki ezek miatt nem figyel Istenre, ha elhessegeti magától a Szentlélek szavait, annak Isten nem nyilatkozik meg, mert nem tud megnyilatkozni... – mondta teológus barátunk.

– Ez van Jézusnak a magvetésről szóló példabeszédében is: vannak magok, amelyek a tuskobokorba esnek, vannak, amelyek az út kövére kerülnek, és elpusztulnak. De vannak, amelyek jó földbe hullanak, és bőséges termést hoznak. A

mai kor embere jó dolgában tartja távol magát az Istentől. Szándékosan elveti Őt, mert nem akarja, hogy a törvényeivel és elvárásaival korlátozza. A maga ura akar lenni, úgy akar élni, ahogy épp neki tetszik – fejtegette mérnök úr.

– Ilyesmi velem is gyakran előfordul – mosolygott fejcsóválva teológus barátunk. – Eltervezem a teendőimet, és csak aztán veszem észre, hogy kimaradt a tervekből, mondjuk, a rózsafüzér-imádság vagy a hajnali roraté. Mert úgymond túl sok időt igényelnek, és ha megszakítom velük a munkanapomat, nem tudom elvégezni a kitűzött feladatokat. Nem tudok például éjszakába nyúlóan olvasni, írni, mert a korán kelés kiszívja az erőmet. S a többi. Tehát sajnálom az időt attól, akitől kaptam, nem akarom megengedni Istennek, hogy ő ossza be a napjaimat.

– A szentek számára mindig Isten a legfontosabb – erősítette meg tanár néni. – Szent Fausztina nővértől egy olyan apácarend alapítását kérte Jézus, amelyben éjjel-nappal szüntelenül imádkoznak a szerzetes nővérek.

– Ehhez külső segítők is kellene, akik elvégzik helyettük is az élet dolgait, enni, inni adnak nekik, kimossák a ruháikat, kitakarítják a szobákat... – jegyezte meg fiatal háziasszonyunk. – Mindenkinek más a karizmája... Az egyik karizmája az, hogy éjjel-nappal imádkozik, a másiké, hogy ellátja az imádkozókat. Ezt is jelenti a szabad akarat. Az istenhit és az istenismeret egyrészt a kegyelem műve, másrészt viszont saját döntéseink következménye. Hitetlenségünkért nem háríthatjuk át másra, mondjuk, éppen Istenre a felelősséget.

Még nem mondott le rólunk végleg az Isten

Pérel Zsuzsa *Túl a láthatón*
című gyűjteményes kiállításáról

A Pérel Zsuzsa által szőtt kárpitok, ezek a falra, bútorra, padlóra simuló művészi alkotá-

sok nem azért hatnak három-, sőt olykor négydimenziósnak, mert egyes domború vagy éppen homorú formáik a modern szövés módok következtében kilépnek a síkból. Vagy mert saját kiterjedéssel bírnak a szövetükbe beleapplikált tárgyak, szalagok, csipkék, tollak, pénzérmék, ikonoldalak, fotók, kulcsok, töltényhüvelyek, műanyag palackok, eltaposott gyerekjátékok, ex voto táblák stb. A legtöbb Péreli-kárpit azért plasztikus, mert akár egy igazi festménynek, mélysége, perspektívája van. Péreli Zsuzsa a tágas horizontok, a változatos domborzatú tájak, a végtelen csillagos égbolt és a hullámozó tenger festője, miközben éppannyira a valóságos és mítoszi személyek léleklátó ábrázolója is. Festőművész, aki nem ecsettel és festékkel (azért azzal is), hanem legtöbbször önmagukban is szép, színes fonalakkal alkotja meg képeit. Színei különlegesen elevenek. A leonardói „sfumato”, a színek és formák páros egymásba olvasztása és a levegőperspektíva avatott használata varázsolja eléink a terek tágasságát és mélységét. Festői előadásmódjával, poétikus rajzaival, plasztikus átmeneteivel nemegyszer elvont gondolatokat, élményeket, filozofikus tartalmakat is közöl, és ha üzenetének minden rétege nem is ér el minden nézőjéhez, kárpitjainak szépsége és harmóniája képes elbűvölni a közönséget. Az *Asha* című gobelin például különleges vallomás az élet fényességéről, amely ott ragyog (minden)naposan és holdasan a fejünk fölött, az eléink táruló völgy panorámája fölött, amely magába fogadja, és általa megtermékenyülve visszatükrözi azt. Vagy a *Materra* című kárpit tömör, sokatmondó üzenete: a Madonna-kontúrba fogott életteli táj azt sugallja nézőinek, hogy mint egy karon ülő gyermekre, úgy kell vigyáznunk a természet szépségére és épségére. De ezek a gondolatok nem didaktikusan, nem szlogenekként jelennek meg a Péreli-kárpitokon, nincsenek kimondva, de az eleven látvány meggyőzi a szívünket és az eszünket, érezzük-értjük, amit sugalmaznak.

Különös elgondolni, hogy ezeket a nemegyszer 3-4 négyzetméteres szőnyeget Péreli Zsuzsa nemcsak megálmodja, de egymaga szövö is meg. Hajdan a művész rajzai alapján a szőnyegműhelyek szövőmunkásai fáradoztak a kárpitremekművek létrehozásán. Manapság – a nagy mintakép, a modern magyar szőnyegművé-

szet megteremtője, Ferenczi Noémi hagyománya nyomán – maga a művész ül a szövőszék elé, hogy sorról sorra, milliméterről milliméterre haladva, fonalak ezrei segítségével valósítsa meg a képzeletében megszületett látomást. Beleszövi szőnyegeibe élete drága, vissza nem térő perceit, óráit, napjait, éveit. Jóformán egész életidejét rákölti erre a végtelenül aprólékos, nagy figyelmet és pontosságot, egyszersmind lángoló fantáziát, briliáns színérzéklet és kérlelhetetlen elkötelezettséget igénylő művészi szenvedélyre. Mert ilyen hőfokú munkára csak a legerősebb szenvedély teszi képessé az embert. Nemcsak a kárpitok szépsége, nemcsak a látványuk, a bennük rejlő művészi tudás, az általuk közvetített érzelmek, gondolatok egyszerre valóságos és szakrális természete egyedülálló, de az a sok évtizedes, önkéntes elkötelezettség is, amely a művész asszony rendkívüli tehetségét ihletett és fáradhatatlan munkára ösztönözte. Mindannyiunk számára különleges ajándék az, hogy Péreli Zsuzsa magyar művész, köztünk él, a mi örökségünket gyarapítja. Életműve kivételes ajándék, amely azt üzeni nekünk, gyakran kishitű és borúlátó honfitársainak, hogy ha ilyen művészek alkotnak köztünk ma is, akkor még nem hagyott el minket, még nem mondott le rólunk végleg az Isten.

Kiss Benedek útja

2025. szeptember 16-ától, Buda Ferenc halálának napjától számított három és fél hónap alatt a kortárs magyar költészet négy meghatározó személyisége távozott az élők sorából: Buda Ferencet követően Dobai Péter október 6-án, Ágh István október 19-én, Kiss Benedek pedig január 2-án hunyt el. Ennek a veszteségsorozatnak a fájdalmát átérezve csak abban bizakodhatunk, hogy szakmai körökben hamarosan elindul nagy formátumú életműveik feldolgozása, szellemi életünkbe való integrálása, közkinccsé tétele.

Kiss Benedek hosszú betegségi sorozatot követően, élete 83. évében fejezte be földi pályafutását. Költészete a legnagyobbakéhoz mérhető, átfogja az elmúlt nyolc évtizednyi személyesen átélt és történelmi valóságnak szinte minden lehetséges témáját. Költői útja a fiatalság robbanékony energiáitól és a népköltészetben gyöke-

rező képiségtől, ritmikai változatosságtól az egyre mélyebb gondolatiság felé vezet. Már 1969-ben, az *Elérhetetlen föld* című antológiában megjelent versciklusával, majd első verseskönyvével felhívta magára a pályatársak figyelmét. A kor magyar irodalmának egyik vezéralakja, Juhász Ferenc Kossuth-díjas költő így jellemezte az induló fiatalot: „Képei, vers-lényei, vers-létezői pontosak, színesek, eredendő színükben és alakjaikban jelentkeznek, szinte szagolhatók és tapinthatók, mint a természet létezői. Világa: ez a kalász és trágya és csont és napfény és gyötrelem és bánat és bor és temető-illatú ország, világa: ez a pusztulásból és megváltó-lázból, tünységből és tűz-akarattól szőtt halálgubancú vad történelem, hite: az új-akárás, a türelmetlen és lobogó holnap-várás, emlékezete: költészetünk szent árnyéka”. Ezek a sorok nem csak a pályakezdő Kiss Benedek verseit jellemzik találóan, szinte váteszi megérezéssel írják le költészetének az eltelt évtizedek során kiteljesedett karakterét: kordivatoktól független lírájának eredetiségét, azt a hiteles szenvedélyt, amellyel személyes életútját is történelmünk szövetébe szövve élte meg. A magyarság kibeszéletlen sorskérdéseit, veszteségeink fájdalmát megszólaltató lírája felszabadító őszinteséggel mondja ki sok évtized elhallgatott valóságát. A közelmúlt és a jelen történelmének áldozatait sorsába fogadja, amikor *Litánia* című versében így vall: „Egy azok közül, kiket megrugdostak, / leköpdöstek, szívig aláztak, mert szülőföldjükön / anyanyelven merészelték szólni – / én is lehettem volna. // Aki eltűnt a Gulág mocsarában, / akit meglőttek Novoszibirszk alatt, / akinek a kóterben a pribékek / szájába hugyoztak – / én is lehettem volna.” A modern világ egyre abszurdabb jelenségeivel, torz szellemiségével viaskodik *Miserere!* című versében is: „Irgalmazz, Uram, s ne csak az én / poharamba töltsd a véred! / Istenem, / könyörülj / népemen és nememen – / nem akar ismerni Téged!” Keserűen éli meg a nemes ügyek, az emberi értékek háttérbe szorulását, nem akar beletörödni a költészet leértékelődésébe: „Az éneket, jaj, emberek, / ne hagyjuk magunkból kiölni! / Póriás kicsit, meglehet, / de dallam nélkül / nem lehet élni. // Halni sem lehet – lelkeim, / a dallam ti magatok vagytok! / Vagy jöjjön el az örület, / s némuljanak meg / a harangok?” (Szirána-üvöltésben). Modernitáskritikája a „katasztrófa-versek” ciklusában teljesebben ki, a mammonimádó, háborúkkal terhelt, baljós mából tekint előre, a bizonytalan

jövőbe. Nem a kívülálló hangja ez, hanem a tévutakat, a mérlegelés és részvét nélküli romboló szándékokat felismerő intellektus éleslátása: „nekünk semmi nem elég, / menekítenénk már csodálatos génjeinket / a Marsra, menekítenénk / meggyötört magunkat az ürbe, / kik hittük, istenek vagyunk, / pedig csak technicizált nyomoroncai az időnek, / zsigerek tupírozott bohócai, / futnánk már magunk elől, / akiknek álmaink voltak s szerettünk volna / fénylő emberi dinasztiát alapítani e Földön” (A történelem mint végrehajtó). A teremtésben megnyilatkozó isteni nagylelkűséget állítja szembe az ember elbizakodott erőszakosságával: „Világod megérett a pusztulásra, / s ezt legjobban Te tudod, Uram. / Én nem vagyok jó árulásra – / ne nézz rám olyan borúsán. // Szétszedünk mindent s összerakunk, / de nem tudjuk megérteni, / hogy mindenek közepén nem mi vagyunk, / s szétverünk mindent, mi isteni... // De mintha süppedős lápon járnánk, / szenzitív, kifinomult hordák, / bosszúvággyal s göggel teli, / s szétverünk mindent, mi isteni” (Szenzitív hordák).

Kései korszakának számos gyönyörű istenes verse között a *Betlehem örök föltámadása* címűt akár hitvallásaként, ránk hagyott vigaszaként is olvashatjuk: „Bennem él az Isten, / és én a Nagy Istenben élek. / Nem futok már előle, / sem utána, / csak ha fáj, vérzek. // De annyira nem is fáj, sokaknak / sokkal nagyobb sebek fájnak. / Hirdetem Őt, hírelem Őt, / Alleluja, / minden testi-lelki világnak. // Megtöretünk, hisz ő is megtöretett, / nyögjük, hogy mért hagyta el engem. / S ő akkor biccent és mindig / újjászületik értünk / az örök Betlehemben.”

Kiss Benedek lírája, önéletrajzi prózája, műfordítói munkássága a kortárs magyar irodalom kiemelkedő értékei közé tartozik. Nyelvi ereje, sokszínű és energikus versépítkezése bizonyítja, hogy költészetünk képes megörökíteni mai világunk bonyolultságát, képes megmutatni azt az információáradat által eltorlaszolt utat, amely a teremtett világhoz, az életet megtartó értékekhez vezet. Megemlékezésünket zárjuk *A nemlét felé* című versének fájdalmas, gyönyörű soraival: „Most jól esik lelkembe néznom, / vagy oda se, csak magam elé. / Mert Istenben van, érzem, részem, / most bárszony nyugalmam az övé. // Most jól esik lelkembe néznom, / s zúdulnom a nemlét felé.”